

MALİ HUKUK BİLGİSİ

Yeni Çağ'da ortaya çıkan bu akımlar; ekonomik ve mali literatürde merkantilizm, fizyokrazi, klasik yaklaşım (liberalizm), keynesyen yaklaşım, neokeynesyen yaklaşım ve neo-klasik yaklaşım olarak görülmektedir.

Feodal düzenin yerini ulus devletlerin almaya başladığı, kilisenin ağırlığının azaldığı, Avrupa'da yeni ticaret yollarının bulunduğu ve kapitalizmin yeşerdiği 15. yüzyılın ortalarından 18. yüzyılın başlarına kadarki yaklaşık üç yüzyıllık dönemde Batı Avrupa ülkelerinde uygulanan ekonomik teori ve politikaların bütününe **merkantilizm** adı verilmektedir. **En önemli temsilcileri;** William Petty, Gerard de Malynes, Edward Misselden, Von Justi, Jean Bodin ve Thomas Mun'dur

18. yüzyılın sonlarından başlayarak 1929 Büyük Buhranına kadar süren dönemdeki hâkim yaklaşım, **klasik liberal yaklaşımdır**. Adam Smith, Jean-Baptiste Say, David Ricardo, John Stuart Mill, Thomas Maltus en önemli temsilcileridir. 18. yy sonlarında tekstil ve diğer üretimlerde buhar gücü kullanılmaya başlanması ile ortaya çıkan endüstriyel devrim, devletin yapısını değiştirmiştir. Bu yaklaşım tarzı **jandarma (tarafsız) devlet anlayışı** olarak ifade edilmektedir. Buna göre, devlet ekonomiye minimum düzeyde müdahale etmeli ve devletin faaliyet alanı mümkün olduğu kadar sınırlı tutulmalıdır. Liberal görüş devletin dış ve iç güvenlik ve adalet hizmetleri ile özel kesimin üstesinden gelemeyeceği ve kârlı bulmadığı büyük bayındırlık hizmetleri dışında bir fonksiyon üstlenmesine karşıdır. "Her arz kendi talebini oluşturur." şeklinde formüle edilen ve elde edilen gelirin tamamen harcanacağını farz eden görüş, Jean Babtist Say tarafından ileri sürülmüştür ve Mahreçler Kanunu olarak adlandırılır. Bu görüş aynı zamanda üretilen her malın satılacağını öngörür. Bu varsayımın temeline tam rekabet şartlarının kabulü yatmaktadır

• Kamu Gelirleri (finansman) • Kamu Harcamaları (giderler) • Devlet Borçlanması • Devlet Bütçesi • Maliye Politikası

Kamu gelirleri: **Kamu gelirleri** devletin veya devlet adına hareket kabiliyeti olan ve faaliyette bulunan kuruluşların toplumsal ihtiyaçları gidermek amacıyla gerek devlet olma yetkisine (cebren) gerekse müteşebbis olma sıfatına dayanarak elde ettikleri gelirleri ifade etmektedir

Kamu harcamaları : Hukuki tanımda, harcamayı yapanın hukuki kişiliğinden hareket edilir. Kamu tüzel kişileri tarafından yapılan harcamalar kamu harcaması kabul edilir. Kamu tüzel kişilerinin toplumsal ihtiyaçları karşılamak üzere belirli kurallara uyarak yaptıkları parasal harcamalar **kamu harcamalarıdır**. Kamu harcamaları devletin ulusal ve yerel bütçe harcamalarıdır.

Kamu borçlanması: Kamu borçlanması hükümetin kişiler, birlikler, kurumlar ve diğer idarelerden borçlanmasından meydana gelir. Klasik maliye anlayışına göre, ancak normal kamu gelirlerinin kamu hizmetlerini karşılamakta yetersiz kalması hâlinde; köprü, baraj, demiryolları yapımı gibi gelecek nesillerin de yararlanacağı hizmetler ile savaş ve benzeri olağanüstü hâllerde borçlanma yoluna gidileceği kabul ediliyordu

Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununda Yer Alan Bütçe İlkeleri: Bütçe ilkelerine ilişkin sınıflandırmalar farklı olmakla birlikte, bugün için, maliye literatüründe on ilkeden hareket edilmektedir. Bunlar; • Genellik • Birlik • Açıklık • Doğruluk • Samimiyet • Alenilik • Denklik • Yıllık olma • Önceden izin alma • Giderlerin bölümler itibariyle onanması ilkeleridir.

Tahakkuk Memurları: Kanun ve tüzüklere uygun olarak devlet gelirlerini gerçekleştirip tahsil edilebilir duruma getirenlere **gelir tahakkuk memuru** ve devlet giderlerini mevzuata uygun biçimde gerçekleştirenlere de **gider tahakkuk memuru** denir.

Sayman: Gelirleri toplama, nakit ve malları saklama, giderleri hak sahiplerine ödeme ve teslim ve bu işlerle ilgili her türlü göndermeler ile bunlara bağlı bütün nakit ve mal işlemlerini yapan ve Sayıştay'a yönetim dönemi hesabı verenlere sayman denir. Her sayman, yalnız kendi dönemine ait hesaptan sorumludur. Saymanlar bir mali yıla ait yönetim dönemi hesaplarını, belge ve cetvelleriyle birlikte, o yılın bitiminden başlayarak yedi ay sonuna kadar Sayıştay'a vermekle yükümlüdürler.

İta Amiri: Devlet hizmetlerine ilişkin giderlerin geçici ya da kesin olarak ödenmesi hakkında saymanlara yazılı

Sınav öncesinde son tekrar için hazırladığımız bu Gümüş Not;

Altın Notlar ve Altın Sorular'dan hazırlık yapan öğrencilerimizin anlayacağı şekilde kısaltılarak hazırlanmıştır.

www.akademiaof.com

emir ve izin verenlere ita amiri denir.

Sayman Mutemedi: Veznedar, tahsil memuru, tahsildar, ambar memuru, tevzi memuru, konsolos, kançılar gibi unvanlarla sayman adına ve hesabına geçici olarak değerleri almaya ve sarf etmeye mezun olan memurlara sayman mutemedi denir

Kamu Maliyesinin Temel İlkeleri: • Kamu mali yönetimi uyumlu bir bütün olarak oluşturulur ve yürütülür. • Kamu maliyesi, kamu görevlilerinin hesap verebilmelerini sağlayacak şekilde uygulanır. • Maliye politikası, makroekonomik ve sosyal hedefler ile uyumlu bir şekilde oluşturulur ve yürütülür. Kamu mali yönetimi Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütçe hakkına uygun şekilde yürütülür. • Kamu mali yönetimi malî disiplini sağlar. • Kamu mali yönetimi ekonomik, mali ve sosyal etkinliği birlikte sağlayacak şekilde kamusal tercihlerin oluşması için gerekli ortamı yaratır. • Kamu idarelerinin mal ve hizmet üretimi ile ihtiyaçlarının karşılanmasında, ekonomik veya sosyal verimlilik ilkelerine uygun olarak maliyet-fayda veya maliyet-etkinlik ile gerekli görülen diğer ekonomik ve sosyal analizlerin yapılması esastır.

Geniş ve Dar Anlamda Kamu Gelirinin Tanımı: Geniş anlamda kamu gelirleri Devlet ya da diğer kamu kuruluşlarının gerek vergileme yetkilerine dayanarak gerekse özel mülk ve teşebbüsleri dolayısıyla elde ettikleri tüm iktisadi değerlerdir. Borçlanma ile dış yardım ve bağışlar da geniş anlamda kamu geliri kapsamına girer. **Dar anlamda kamu gelirleri** ise sadece devlete ait ve zora dayanan nitelikteki gelirlerden oluşur.

Klasik ve Modern Maliyecilerin Kamu Geliri Tanımı: Klasik maliyeciler kamu gelirlerini gerçek kamu gelirleri ve gerçek olmayan kamu gelirleri şeklinde iki sınıfa ayırırlar. **Gerçek kamu gelirleri**, mamelek gelirleri, hizmet satışları gelirleri, vergiler ve vergiye benzer kamu gelirleridir. **Gerçek olmayan kamu gelirleri** ise hâkiki kamu gelirlerinin öne alınmış şeklidir. Gelecekte gerçek kamu gelirleriyle ödenir. Modern maliyeciler ise borçlanma ve hazine kaynaklarından elde edilen gelirlerin önemli kısmını da gerçek kamu geliri sayarlar.

Şerefiye: Şerefiye ile yapılan hizmet arasında doğrudan bir ilişki kurulur. Oysa vergi genel ve karşılıksızdır. Şerefiye karşılıklı olması bakımından harca yaklaşır. Hukuki cebir altında alınması ise şerefiyeyi vergiye yaklaştırır

Resim: Kamu kuruluşlarının belirli bir hizmetin ya da işin yapılmasına kamu kurumlarınca yetki ve izin vermesi sonucu, bu işi ya da hizmeti üstlenenlerden alınan paralara **resim** denir. Resim harçla aynı şey değildir. Vergi ve harç kamu hizmetinden yararlanmanın karşılığı iken; resim belirli bir hakkın elde edilmesi veya izin karşılığı ödenmektedir

Verginin yasallığı ilkesi devlet açısından, verginin alınması zorunluluğu ve verginin cibrî icra yoluyla alınmasının sınırlarını belirlemekte bunu yaparken de birey yararına "Temsilsiz vergi olmaz.", "Kanunsuz vergi olmaz." ve "verginin belirgin olması" gibi ilkeler ışığında hareket etmektedir.

Vergi Benzeri Gelirler (Parafiskal Gelirler): Parafiskal gelirler, iktisadi, sosyal veya mesleki amaçlı kamusal hizmet gören bazı kuruluşların finansmanını sağlamak için, bunların sunduğu hizmetlerden yararlananlardan zora dayanılarak prim, aidat vb. adlarla alınan paralardır. Sosyal güvenlik kuruluşlarına ödenen aidat, kesenek, sosyal sigorta primi şeklindeki paralara, sosyal parafiskal gelirlerdir ve devlet bütçesi içerisinde yer verilmektedir.

Klasik Maliyecilere Göre Kamu Harcamalarının Tanımı: Kamu harcamaları, kamu makamlarının toplumsal ihtiyaçları karşılamak üzere belirli usullere uyarak yaptıkları parasal harcamalardır. Bu yaklaşımda dört unsur işaret edilmektedir. Bunlar; • **Kamu Makamları, Toplumsal İhtiyaçlar, Belirli Usullere Uyulması, Parasallık**

Özel Bütçe: Bir bakanlığa bağlı veya ilgili olarak belirli bir kamu hizmetini yürütmek üzere kurulan, gelir tahsis edilen, bu gelirlerden harcama yapma yetkisi verilen, kuruluş ve çalışma esasları özel kanunla düzenlenen ve bu kanuna ekli (II) sayılı cetvelde yer alan her bir kamu idaresinin bütçesidir. Özel bütçe, (II) sayılı cetvelde yer alan üniversiteler, YÖK, TODAİ, TÜBİTAK gibi idarelerin bütçesidir.

Düzenleyici ve Denetleyici Kurum Bütçesi, özel kanunlarla kurul, kurum veya üst kurul şeklinde teşkilatlanan ve bu kanuna ekli (III) sayılı cetvelde yer alan her bir düzenleyici ve denetleyici kurumun bütçesidir. Kurumların öz gelirlerinin giderlerden fazla olması durumunda gelir fazlaları genel bütçeye aktarılmakla birlikte, öz gelirlerinin giderlerini karşılamaya yetmemesi durumunda genel bütçeden yardım yapılır

Vergi yükümlüsü (mükellef), yasal olarak üzerine vergi yükü düşen ve bu vergi yükünü ödemekle zorunlu olan gerçek ve tüzel kişiler olarak tanımlanabilir. Vergilerin kanuniliği ilkesi gereği vergi mükellefinin kim olduğunun kanunda mutlaka gösterilmesi gereklidir.

Vergi Sorumlusu: Vergi sorumlusu verginin ödenmesi bakımından, alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan kişidir. Vergi sorumluluğu başlıca iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki verginin kaynaktan kesilmesinden kaynaklanan *vergi sorumluluğudur*. Vergi sorumluluğunun ikinci türü ise *kanuni temsilden* kaynaklanır

Yasal (Kanuni) Mükellef: Kendisine vergi yasaları gereğince parasal (maddi) ve biçimsel (şekli) vergi borcu düşen kimseye **yasal (kanuni) mükellef** denir. Tüzel kişilerin, küçüklerin, kısıtlıların mükellef olmaları hâlinde bunlara ait vergi ödevleri kanuni temsilcileri (müdürler, kanuni temsilciler, veli, vasi, kayyım) tarafından yerine getirilir. Kanuni mükellefin ölümünde ise mükellefe düşen ödevler, mirası reddetmemiş olan kanuni ve man-sub, atanmış mirasçılar tarafından yerine getirilir.

Muafiyet ve İstisna: Ekonomik, sosyal, mali, siyasal ve teknik sebeplerle vergi konusunun, tamamen, kısmen veya geçici olarak verginin kapsamı dışında bırakılması; yani objektif vergi mükellefiyetini kaldıran unsurlara **istisna** denir. Vergiyi ödeyen kişi veya kurumların kısmen, tamamen veya geçici olarak vergi yükümlüsü olmanın dışında bırakılması yani sübjektif vergi mükellefiyetini kaldıran unsurlara ise **muafık** denir.

Vergi Harcaması: Belli faaliyetleri desteklemek için devletin alacağı gelirden vazgeçmesi kamu maliyesi literatüründe "vergi harcaması" olarak adlandırılmaktadır.

İkmalen vergi tarhi: İkmalen vergi tarhi "Her ne şekilde olursa olsun bir vergi tarh edildikten sonra bu vergiye müteallik olarak meydana çıkan ve maddi delillere veya kanuni ölçülere dayanılarak miktarı tespit olunan verginin tarh edilmesidir." biçiminde tanımlanmıştır.

Re'sen Vergi Tarhi: "Vergi matrahının tamamen veya kısmen maddi delillere dayanılarak tespitine imkân bulunmayan hâllerde "takdir komisyonları" tarafından tayin edilecek matrah ve matrah kısımları üzerinden vergi tarh olunmasıdır."

Götürü (Kesim) Yöntem: Matrah vergi idaresince tespit edilir. Tespit edilen matrah bir meslek grubu için genel olarak geçerli olur. Aynı grup içindeki mükelleflerin bireysel vergi borçları birbirinin aynı olur. Yani, bu yöntemde kollektif bir işlem söz konusudur.

Karine (Dış Belirtiler) Yöntemi: Matrah mükellefin gelir ve servetinin ölçüsü kabul edilen bazı dış belirtilere dayanılarak tespit edilir. Örneğin, bir avukatın kazancını tespit etmek için iş yeri kirası vergiye esas teşkil eder

İltizam Yöntemi: Devlet, vergiyi bu yöntemde bizzat tahsil etmez. Verginin tahsili, bedel karşılığında mültezime devredilir. Bu bedel mültezim tarafından peşin olarak devlete ödenir. Mültezim belirli bir bölgenin vergisini veya belirli bir vergiyi toplama hakkını açık artırma ile elde eder. Mültezimin mükelleflerden tahsil ettiği tutar ile devlete ödediği bedel arasındaki farktan tahsil masrafları çıktıktan sonra kalan miktar kendi kazancını teşkil eder. **Mültezim** ise Osmanlı Devleti adına vergileri tahsil eden kişiye denilmektedir.

Objektiflik İlkesi: Vergilemede objektiflik kanunların kişiye özel düzenlenmemesinden hareketle düşünülmeli ve kanunilik ilkesinin bir devamı olarak algılanmamalıdır. Sübjektif kavramının, olaylara kendi görüş açısı ile bakma olduğu söylenebilir. Bununla birlikte tek kişinin bir algısı olsa veya buna dayalı bir yargısından söz edilse ve bunu doğrulayacak bir kaynak bulunmasa buna, o kişiye has bir durum olmak üzere, sübjektif bir algı ve yargı da denilebilir